

Ewa Paturalska-Nowak

"Strategia Rozwoju Polski Centralnej 2020 z perspektywą do 2030" – jako przykład zintegrowanego planowania na poziomie ponadregionalnym

Mazowsze Studia Regionalne 18, 137-144

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Strategia Rozwoju Polski Centralnej 2020 z perspektywą do 2030 – jako przykład zintegrowanego planowania na poziomie ponadregionalnym

Ewa Paturalska-Nowak

STRESZCZENIE

Strategia Rozwoju Polski Centralnej do roku 2020 z perspektywą 2030 jest czwartą strategią ponadregionalną przyjętą przez Radę Ministrów. Prace nad jej przygotowaniem zainicjowały w 2012 roku władze samorządowe województw łódzkiego i mazowieckiego, podpisując porozumienie o współpracy międzyregionalnej. Efektem porozumienia było opracowanie *Konceptji Strategii Rozwoju Makroregionu Polski Centralnej 2030*, która w oparciu o zdiagnozowane potencjały obu województw określiła pola współpracy i cele rozwoju makroregionu. Stała się ona podstawą do opracowania *Strategii Rozwoju Polski Centralnej* przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju.

Wizja rozwoju Polski Centralnej – MAKROREGION POLSKI CENTRALNEJ AWANGARDA EUROPY XXI WIEKU – przedstawia pożądaną formę makroregionu i jest odpowiedzią na potrzeby budowania najbardziej dynamicznego, konkurencyjnego, kreatywnego i innowacyjnego obszaru Polski, rozpoznawalnego w skali europejskiej i globalnej. Za cel główny uznano: WZROST ZNACZENIA POLSKI CENTRALNEJ W SKALI MIĘDZYNARODOWEJ JAKO PRZESTRZENI PRZYJAZNEJ GENEROWANIU ORAZ TRANSFEROWI WIEDZY I INNOWACJI. Unikatowe potencjały rozwojowe, które mają stać się motorem wzrostu konkurencyjności makroregionu, to: nauka, badania i rozwój, sektor kreatywny, medycyna i farmacja, rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze oraz transport i logistyka. Dla tych pięciu strategicznych potencjałów zostały sformułowane cele szczegółowe i kierunki działań. Ich realizację warunkują cztery kierunki interwencji o charakterze horyzontalnym: dostępność i integracja, kreatywność i innowacyjność, reindustrializacja i umiędzynarodowienie.

Wprowadzenie

W kształtowaniu nowego systemu zarządzania rozwojem w Polsce coraz większą rolę, obok strategii rozwoju przygotowanych dla poszczególnych jednostek administracyjnych, odgrywa współpraca województw, partnerów gospodarczych, społecznych i naukowych, ukierunkowana na podejmowanie wspólnych inicjatyw rozwojowych na rzecz makroregionów.

Strategia Rozwoju Polski Centralnej do roku 2020 z perspektywą 2030 jest czwartą strategią ponadregionalną przyjętą przez Radę Ministrów. Prace nad jej przygotowaniem zainicjowały w 2012 roku władze samorządowe województw łódzkiego i mazowieckiego, podpisując porozumienie o współpracy międzyregionalnej. Efektem porozumienia było opracowanie *Konceptji SRMPC*, która w oparciu o zdiagnozowane potencjały obu województw określiła pola współpracy i cele rozwoju makroregionu. *Konceptcja...* miała przyczynić się do wzmocnienia jakości programowania oraz zwiększenia efektywności wykorzystania środków UE w nowej perspektywie 2014-2020.

Koncepcja SRMPC stała się podstawą do opracowania *Strategii Rozwoju Polski Centralnej* przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju.

Strategia Rozwoju Polski Centralnej nie jest dokumentem łączącym ani zastępującym regionalne strategie województwa łódzkiego i mazowieckiego. Jest wprawdzie z nimi spójna, ale jednoznacznie ukierunkowana na wzmacnianie wspólnych potencjałów rozwojowych – głównie o charakterze gospodarczym, w których już dziś województwa mają pewne przewagi konkurencyjne. Zaliczono do nich: naukę, badania i rozwój, sektor kreatywny, medycynę i farmację, rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze, transport i logistykę. Dla działań rozwojowych, podejmowanych przez niezależne podmioty w województwie mazowieckim i łódzkim, konieczne jest stworzenie sprawnie działającego systemu ich koordynacji. W tym celu ma zostać powołany Zespół do spraw Realizacji Strategii Polski Centralnej, który będzie czuwał nad przebiegiem jej realizacji.

Strategia Rozwoju Polski Centralnej jest spójna i komplementarna z celami i priorytetami wskazanymi w *Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności, Strategii Rozwoju Kraju 2020, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, miasta, obszary wiejskie (KSRR), Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* oraz w ośmiu zintegrowanych strategiach rozwoju. Kierunki interwencji przewidziane w *Strategii* wpisują się również w dokument *Europa 2020*, a szczególnie w priorytet pierwszy i inicjatywę flagową Unia Innowacji, która zakłada podnoszenie innowacyjności i konkurencyjności.

W artykule zaprezentowano proces tworzenia *Strategii Rozwoju Polski Centralnej do roku 2020 z perspektywą 2030*, zaczynając od *Porozumienia o współpracy międzyregionalnej*, przez *Koncepcję Rozwoju Makroregionu Polski Centralnej*, kończąc na ostatecznym dokumencie przyjętym przez Radę Ministrów. Syntetycznie przedstawiono wizję rozwoju, cel główny oraz omówiono cele szczegółowe, jak również system realizacji strategii.

Porozumienie o współpracy międzyregionalnej

Województwa mazowieckie i łódzkie podpisały porozumienie o współpracy międzyregionalnej 13 lipca 2012 r. w Nieborowie. Porozumienie zostało podpisane w celu identyfikacji zakresu współpracy województw makroregionu Polski Centralnej i jej intensyfikacji. Założono, że dzięki współpracy międzyregionalnej efektywniej i skuteczniej zostaną wykorzystane potencjały rozwojowe. Za priorytetowe obszary współpracy uznano: sektor wysokich i średnich technologii, sektor medyczno-farmaceutyczny, transport i logistykę, przemysły kreatywne, sektor energetyki, gospodarkę odpadami, sektor owocowo-warzywny, sektor kulturowo-turystyczny i balneologię. W obszarach tych, w ramach polityki spójności, przewidziano realizację wspólnych, zintegrowanych projektów. Ponadto, w porozumieniu została zapisana współpraca Regionalnych Obserwatoriów Terytorialnych – w celu podniesienia jakości zarządzania rozwojem regionów.

Obszary współpracy zostały potwierdzone w strategiach rozwoju województw mazowieckiego i łódzkiego, przyjętych w 2013 r.

Koncepcja Strategii Rozwoju Makroregionu Polski Centralnej

Realizując zapisy porozumienia z 2012 r., województwa łódzkie i mazowieckie przystąpiły do opracowania *Koncepcji Strategii Rozwoju Makroregionu Polski Centralnej 2030*. Koncepcja powstała w Biurze Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi oraz w Mazowieckim Biurze Planowania Regionalnego w Warszawie, przy współudziale Zespołu Ekspertów Naukowych. Prace trwały od kwietnia do października 2014 r. Celem opracowania *Koncepcji SRMPC* było przygotowanie podstaw racjonalnego działania władz publicznych szczebla krajowego i regionalnego w zakresie prowadzenia polityki rozwoju, z wykorzystaniem unikatowych i uzupełniających się potencjałów województwa łódzkiego i mazowieckiego i budowania na nich przewag konkurencyjnych na arenie międzynarodowej. Dokonano strategicznego wyboru obszarów współpracy, koncentrując się na tych, w których już dziś oba województwa prezentują wysoki poziom rozwoju. Zaliczono do nich:

- naukę, badania i rozwój,
- sektor kreatywny,
- medycynę i farmację,
- rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze,
- transport i logistykę.

Sformułowano dla nich cele i strategiczne kierunki działań.

Koncepcja... silnie podkreśla międzynarodowy wymiar podejmowanych interwencji.

Strategia rozwoju Polski Centralnej 2020 z perspektywą 2030 – kalendarium

- 20 października 2014 r. marszałkowie województw: łódzkiego i mazowieckiego przekazali Ministrowi Infrastruktury i Rozwoju *Koncepcję Strategii Rozwoju Makroregionu Polski Centralnej 2030* celem przygotowania projektu strategii ponadregionalnej dla MPC.
- Od listopada 2014 r. do końca stycznia 2015 r. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, wraz ze służbami planistycznymi obu województw, pracowało nad projektem Strategii.
- W I połowie lutego 2015 r. rozpoczęto konsultacje wewnętrznydziałowe w MliR. Główne, merytoryczne uwagi dotyczyły sformułowań zapewniających zgodność projektu ze strategicznymi dokumentami krajowymi (Centralny Port Lotniczy, Koleje Dużych Prędkości) oraz wskaźników realizacji strategii.
- 18 lutego MliR podpisało umowę na opracowanie ewaluacji ex-ante projektu *Strategii*. Ewaluację zakończono 31 maja.
- Od 25 lutego do 31 marca 2015 r. trwały konsultacje społeczne projektu, również międzyresortowe. Wpłynęło 170 uwag.
- W maju dokonano oceny zgodności projektu strategii z obowiązującą strategią rozwoju kraju i ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.
- 14 lipca 2015 r. strategia została przyjęta przez Radę Ministrów.

Wizja rozwoju Polski Centralnej

Wizja rozwoju przedstawia pożądaną oblicz makroregionu i jest odpowiedzią na potrzeby budowania najbardziej dynamicznego, konkurencyjnego, kreatywnego i innowacyjnego obszaru Polski, rozpoznawalnego w skali europejskiej i globalnej – makroregion polski centralnej awangardą Europy XXI wieku.

Makroregion będzie:

- obszarem spójnym gospodarczo, społecznie i przestrzennie,
- krajowym liderem wzrostu, wykorzystującym potencjał kreatywny,
- krajowym liderem innowacyjności,
- znaczącym biegunem wzrostu, oddziałującym na cały obszar Europy Środkowo-Wschodniej.

Rozwój tego obszaru stymulować będzie:

- nowoczesna infrastruktura oraz zrównoważony transport,
- infrastruktura i mechanizmy wspierające innowacyjność,
- współpraca władz publicznych na poziomie regionalnym i lokalnym,
- rozwój metropolitalnego obszaru bipolarnego Warszawa-Łódź.

Szczególną rolę w kształtowaniu spójności makroregionu będzie miała współpraca władz regionalnych i lokalnych, ze szczególnym naciskiem na rozwój warszawsko-łódzkiego obszaru bipolarnego. Jest to obszar koncentracji czynników rozwojowych: gospodarczych, społecznych i przestrzennych, decydujących o sile makroregionu, mających zasadniczy wpływ na jego rozwój. Wzmacnianie tego układu może zwiększyć jego rolę w europejskiej sieci osadniczej.

Cele strategii

Za cel główny *Strategii* uznano wzrost znaczenia Polski Centralnej w skali międzynarodowej jako przestrzeni przyjaznej generowaniu oraz transferowi wiedzy i innowacji.

Cel główny realizowany będzie poprzez 5 celów szczegółowych:

- zintegrowana przestrzeń wiedzy i innowacji,
- przestrzeń przyjazna twórcom i projektantom,
- innowacyjna sieć medyczo-farmaceutyczna,
- międzynarodowe centrum żywności prozdrowotnej,
- multimodalny węzeł transportowy o znaczeniu międzynarodowym.

Cele szczegółowe odpowiadają zidentyfikowanym obszarom współpracy, wypracowanym przez województwa w *Koncepcji Strategii Rozwoju Makroregionu Polski Centralnej 2030*.

Zintegrowana przestrzeń wiedzy i innowacji

Jest to cel kluczowy, mający wpływ na realizację pozostałych celów szczegółowych.

Wzmocnienie pozycji konkurencyjnej sektora wiedzy i innowacji Polski Centralnej nastąpi poprzez silne powiązanie nauki, sektora B+R i biznesu oraz transfer innowacji do przedsiębiorstw. Zostanie opracowany i będzie realizowany program wspierania wspólnych

badań i projektów naukowych oraz ich wdrażania do gospodarki, szczególnie w branżach istotnych dla makroregionu (bio- i nanotechnologia, ICT, fotonika, optoelektronika, mechatronika, radiofarmacja, nauki kosmiczne). Województwa będą współpracować w zakresie wzmacniania zaplecza naukowego dla kształcenia wysokospecjalistycznej kadry, niezbędnej dla rozwoju branż kluczowych makroregionu. Poszerzenie oferty edukacyjnej szkół wyższych, wymiana kadry naukowej i studentów między uczelniami, prowadzenie wspólnych badań i projektów naukowych i współpraca ze światowymi ośrodkami naukowymi, pozwoli na wykreowanie międzynarodowej marki uczelni wyższych i instytucji B+R. Działania te przyczynią się do konkurencyjności Polski Centralnej w dziedzinach wiedzy i innowacji i pozwolą na włączenie polskiej nauki w AWANGARDĘ NAUKI EUROPEJSKIEJ.

Przestrzeń przyjazna twórcom i projektantom

Wzmocnienie znaczenia sektora kreatywnego makroregionu nastąpi poprzez wykreowanie silnej marki wzornictwa przemysłowego oraz przemysłu filmowego i audiowizualnego, rozpoznawalnego na arenie międzynarodowej. Sprzyjać temu będzie współpraca uczelni artystycznych oraz doskonalenie ich oferty programowej. Polska Centralna wykorzysta swój potencjał w zakresie dziedzictwa kulturowego (w tym poprzemysłowego) i współczesnej oferty kulturalnej do tworzenia przestrzeni dla sektora kreatywnego. Zostaną stworzone, m.in. poprzez działania rewitalizacyjne, atrakcyjne przestrzenie publiczne, uwzględniające potrzeby środowisk twórczych, które staną się miejscem spotkań artystów ze społeczeństwem, co ułatwi realizację i percepcję awangardowych działań twórczych. Nastąpi aktywizacja społeczna mieszkańców Polski Centralnej, rozwój kreatywności w społeczeństwie oraz integracja środowisk twórczych z przedsiębiorcami. Dzięki wspólnemu systemowi informacji o wydarzeniach kulturalnych i wspólnym realizacjom wydarzeń kulturalnych wzrośnie integracja polityki kulturalnej i turystycznej makroregionu oraz jego prestiż, co pozwoli na włączenie makroregionu w nurt europejskiej AWANGARDY KULTURY.

Innowacyjna sieć medyczo-farmaceutyczna

Wzrost pozycji konkurencyjnej Polski Centralnej w zakresie potencjału medyczo-farmaceutycznego wymaga wzmocnienia kształcenia kadry i prowadzenia badań naukowych w obszarze medycyny, bio- i nanotechnologii, jak również wdrażanie nowych technologii w produkcji leków. Konieczna jest intensyfikacja współpracy między jednostkami naukowymi, generującymi innowacje w zakresie produkcji leków, a sektorem biznesu. Nastąpi rozwój nowoczesnej bazy produkcyjnej w obszarze nanomedycyny, farmacji, biotechnologii, sprzętu medycznego i pomiarowego oraz technik laserowych. Zostaną stworzone warunki dla rozwoju wysokospecjalistycznych usług medycznych, wspomaganych zintegrowanym, efektywnym systemem informacji medycznej, dzięki którym makroregion stanie się atrakcyjnym miejscem dla europejskiej i krajowej turystyki medycznej oraz prowadzenia badań klinicznych. Turystyka uzdrowiskowa, oparta na balneologii, przyczyni się do rozwoju małych ośrodków miejskich. Podniesienie jakości sektora medycznego w MPC przyczyni się do wzrostu jego konkurencyjności w zakresie tworzenia na skalę europejską MEDYCYNĘ JUTRA.

Międzynarodowe centrum żywności prozdrowotnej

Podniesienie konkurencyjności Polski Centralnej na rynkach międzynarodowych wymaga dynamicznego rozwoju sektora rolno-spożywczego, wytwarzającego zdrowe i innowacyjne produkty.

Wsparcie rozwoju sieci współpracy producentów rolnych, grup producenckich, rynków hurtowych i sieci dystrybucji z sektorem B+R – przyspieszy proces wdrażania i wykorzystywania nowoczesnych technologii w produkcji rolnej i przetwórstwie rolno-spożywczym. Wykorzystywanie nowoczesnych technologii stworzy nowe możliwości w procesie produkcji bezpiecznej żywności wysokiej jakości, zaczynając od innowacyjnych odmian roślin użytkowych i produktów żywnościowych, a kończąc na opakowaniach do żywności. Dzięki promocji i wsparciu eksportu nowe rodzaje żywności prozdrowotnej, wytwarzane w makroregionie, zaczną być rozpoznawalne na rynku krajowym i międzynarodowym. Współpraca naukowców z różnych dziedzin, m.in.: medycyny, dietetyki, biotechnologii żywności, z producentami żywności makroregionu pozwoli wypromować międzynarodowe centrum żywności prozdrowotnej, zdobywać nowe rynki zbytu i postrzegać rolnictwo MPC jako ROLNICTWO PRZYSZŁOŚCI.

Multimodalny węzeł transportowy o znaczeniu międzynarodowym

Dzięki polityce transportowej Unii Europejskiej Makroregion Polski Centralnej, zlokalizowany na przecięciu dwóch Transeuropejskich Korytarzy Transportowych sieci bazowej, ma szansę stać się istotnym multimodalnym węzłem transportowym w skali międzynarodowej. Dostępność do głównych węzłów transportowych zapewniona będzie poprzez rozwój infrastruktury liniowej i punktowej o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Dla osiągnięcia europejskich standardów i równoważenia gałęziowego transportu będzie miała znaczenie realizacja kolei dużych prędkości (KDP). Infrastruktura zostanie efektywnie wykorzystana dzięki poprawie oferty przewozowej transportu zbiorowego. Integracja taryfowa i rozkładowa oraz spójny system informacji i obsługi pasażerów pozwolą na skuteczne wykorzystanie węzłów przesiadkowych. W przypadku przewozu towarów rolę analogiczną do węzłów przesiadkowych będą pełniły intermodalne terminale towarowe, które przyczynią się do wzrostu znaczenia makroregionu jako ważnego centrum logistycznego w skali międzynarodowej. Proponowane działania pozwolą włączyć Makroregion i Polskę w sieć połączeń o wymiarze globalnym oraz przyczynią się do budowania TRANSPORTU PRZYSZŁOŚCI.

Realizację celów szczegółowych warunkują 4 kierunki interwencji o charakterze horyzontalnym, umożliwiającym realizację wizji rozwoju. Są to:

- dostępność i integracja,
- kreatywność i innowacyjność,
- reindustrializacja,
- umiędzynarodowienie.

Realizacja strategii

Zakłada się, że realizacja *Strategii Rozwoju Polski Centralnej do roku 2020 z perspektywą 2030* będzie oparta na istniejących mechanizmach prowadzenia polityki rozwoju. Zaangażowane w nią będą zarówno podmioty na poziomie krajowym, jak i regionalnym oraz lokalnym. Szczególną rolę przypisano zarządom województw Polski Centralnej, odpowiedzialnym za koordynację działań na rzecz realizacji celów *Strategii*.

Główne instrumenty realizacji to: krajowe programy operacyjne, inne programy rozwoju (w tym np. EWT, programy KE, programy krajowe) oraz regionalne programy operacyjne województw Polski Centralnej. W krajowych programach operacyjnych: *Inteligentny Rozwój 2014-2020*, *Infrastruktura i Środowisko 2014-2020* oraz *Polska Cyfrowa 2014-2020* – włączono dodatkową punktację w kryteriach wyboru dla projektów ponadregionalnych.

Potencjalne główne źródła finansowania *Strategii* to głównie środki Unii Europejskiej i środki budżetu państwa przeznaczone na współfinansowanie projektów oraz środki budżetów samorządów wojewódzkich, powiatowych i gminnych, środki publiczne przeznaczone na cele inwestycyjne i środki prywatne.

Podsumowanie

Strategia Rozwoju Polski Centralnej do roku 2020 z perspektywą 2030 prezentuje ambitną wizję rozwoju, odzwierciedlającą europejskie aspiracje makroregionu. Osiągnięcie sukcesu w realizacji jej celów wymaga pełnej determinacji zarówno samorządów województw Polski Centralnej, które zainicjowały proces powstania *Strategii*, samorządów miast wojewódzkich i Warszawsko-Łódzkiego Obszaru Funkcjonalnego, w których koncentrują się główne czynniki rozwojowe, jak również Rady Ministrów, która strategię przyjęła. Kluczowym staje się podjęcie faktycznej współpracy między wszystkimi podmiotami, działającymi na rzecz rozwoju makroregionu, dla zapewnienia realizacji projektów przyczyniających się do osiągnięcia celów *Strategii*. W obecnych uwarunkowaniach, w których Regionalne Programy Operacyjne zostały wynegocjowane przed przyjęciem SRPC, brak jest preferencji punktowych dla projektów ponadregionalnych. Również krajowe programy operacyjne w znikomym stopniu włączają dodatkową punktację w kryteriach wyboru dla projektów ponadregionalnych. Dlatego bez wzmocnienia mechanizmów współpracy i koordynacji, *Strategia* będzie realizowana przez różne projekty, przedsięwzięcia czy inicjatywy – „przy okazji”. Trudny będzie do osiągnięcia efekt skali oraz stworzenie wiodącego w skali europejskiej obszaru wzrostu.

Bibliografia

Koncepcja Strategii Rozwoju Makroregionu Polski Centralnej 2030, Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie w Warszawie, 2014.

Strategia Rozwoju Polski Centralnej do roku 2020 z perspektywą 2030, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Departament Programów Regionalnych, 2015.

Porozumienie o współpracy międzyregionalnej podpisane przez Marszałka Województwa Mazowieckiego i Marszałka Województwa Łódzkiego 13 lipca 2012 r. w Nieborowie.

Strategy for the development of Polish Central 2020 with a view to 2030-as an example of integrated planning at the level of supra-regional

SUMMARY

The Strategy for Development of Central Poland unit 2020 in the 2030 Perspective is the fourth subregional strategy adopted by the Council of Ministers. The preparation on the Strategy has started in 2012 by self-governments of Łódzkie and Mazowieckie voivodeships by signing a memorandum on inter-regional cooperation. The memorandum has resulted a preparation of the Concept of the Development Strategy of the Macroregion of Central Poland 2030. The Concept defined the areas of cooperation, which were due from identified development potentials of both voivodeships and the development objectives of the macroregion . The document has become a base for preparation the Strategy for Development of Central Poland by the Ministry of Infrastructure and Development.

The vision of the Central Poland development, which states: MACROREGION OF CENTRAL POLAND AS THE AVANT-GARDE OF THE 21st CENTURY EUROPE, presents the desirable image of the macroregion and responds to the need to build the most dynamic, competitive, creative and innovative part of Poland, recognizable in Europe and globally. The main objective has been defined as THE INCREASE OF INTERNATIONAL IMPORTANCE OF CENTRAL POLAND AS THE FRIENDLY SPACE FOR CREATION AND TRANSFER OF KNOWLEDGE AND INNOVATION.

The unique development potentials, which shall be the key to increased competitiveness, have been defined as: science, research and development, creative sector, medicine and pharmacy, agriculture and agri-food processing and transport, and logistics. For these five strategic potentials were formulated the specific objectives and intervention directions. The implementation of specific objectives depends on four horizontal intervention directions: accessibility and integration, creativity and innovativeness, re-industrialisation and internationalization.

Ewa Paturalska-Nowak, urbanista; od 1999 r. dyrektor Biura Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi, które pełni jednocześnie funkcję Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego, koordynator strategicznych dokumentów rozwoju województwa łódzkiego, m.in.: Planu zagospodarowania przestrzennego województwa, Strategii rozwoju województwa, Kontraktu Terytorialnego, Planu transportowego województwa, Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami; współautor Koncepcji strategii rozwoju Makroregionu Polski Centralnej; członek Towarzystwa Urbanistów Polskich.